

ΤΑ ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΤΡΥΦΩΝΑΣ ΤΖΑΤΣΗΣ

Τίποτα άλλο πέρα από τα κλέφτικα τραγούδια, σημειώνει ο Δημήτρης Φωτιάδης στην «Επανάσταση του '21», «δεν μπορεί να μας δώσει την ατμόσφαιρα που ζούσαν, τα συναισθήματά τους, τον πόθο τους για λευτεριά, την αντρίκεια ανάσα τους, τις νοσταλγίες τους, την αγάπη τους στη ζωή, μα και την περιφρόνησή τους στο θάνατο - μ' ένα λόγο τον κόσμο τους. Αυτά τα τραγούδια, που φτιάχτηκαν από ανώνυμους λαϊκούς ποιητές και που τραγουδήθηκαν στα χρόνια της σκλαβιάς, στέκονται μια από τις πολύτιμες κληρονομίες του λαού μας - πηγή που πάντα θα σκύβουμε σ' αυτή για να χορτάσουμε τη δίψα μας για λεβεντιά και λευτεριά». Και όπως επισημαίνει ο Αλέξης Πολίτης, «με τα κλέφτικα αναζωογονήθηκε η ποίηση του Ένθους... Το όραμα της λευτεριάς άστραψε σε μερικούς αρματολούς και κλέφτες από την πάλη τους με τον εχθρό. Ο δημοτικός ποιητής εμβολίασε την ποίηση με το όραμα αυτό. Ευτύχησε έτσι να τονώσει τη λαχτάρα της λευτεριάς που υπήρχε στο λαό, να τη φέρει στην επιφάνεια και να της δώσει μορφή: Ανάσυρε από την ψυχή τη λευτεριά και την έφερε στο στόμα και στ' αυτιά της κοινωνίας του...».

Τα κλέφτικα δημοτικά τραγούδια εγκωμιάζουν τη ζωή των κλεφτών, την αντρειοσύνη τους και την παλικαριά τους. Φωτίζουν τους θρυλικούς αγώνες της κλεφτουριάς, στα χρόνια της μακρόχρονης σκλαβιάς και του ξεσηκωμού του λαού μας. Εξυμνούν ηρωικά κατορθώματα και θυσίες. Γεμάτος ευγνωμοσύνη ο λαός μας έπλεξε τα λαμπρά αυτά τα τραγούδια που εγκωμιάζουν και μοιρολογούν, εκφράζουν τόλμη και λεβεντιά και τα διακρίνει ζωηρή εκφραστικότητα

Γράφτηκαν κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όταν πολλοί Έλληνες αρνούμενοι να ζουν κάτω από τον Τουρκικό ζυγό, έφευγαν στα βουνά για να ζήσουν ελεύθεροι. Εκεί συγκροτούσαν τα ένοπλα σώματα των κλεφτών, τα οποία έκαναν επιθέσεις

εναντίον των Τούρκων. Από τα κλέφτικα τραγούδια αντλούμε πολλές φορές πληροφορίες για τις συνθήκες ζωής και τους αγώνες των κλεφτών.

Οι ήρωες δεν ξεπερνούν σχεδόν ποτέ τα συνηθισμένα ανθρώπινα μέτρα και δεν μπορούν να νικήσουν χιλιάδες εχθρούς. Ο αγώνας τους εναντίον των Τούρκων ήταν άνισος ωστόσο αυτοί περιφρονούσαν τους κινδύνους και δεν υποτάσσονταν στις δυσκολίες, έδειχναν ιδιαίτερη παλικαριά. Αναδεικνύεται ο αγώνας της εθνικής αποκατάστασης μαζί με τα αιτήματα της κοινωνικής δικαιοσύνης και του σεβασμού.

Οι περιοχές στις οποίες γεννήθηκαν δεν είναι άλλες από αυτές στις οποίες ανέπτυξαν δράση οι αρματολοί και οι κλέφτες (Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Θεσσαλία, νότια Μακεδονία, Χαλκιδική).

Χαρακτηριστικά στοιχεία των κλέφτικων τραγουδιών αποτελούν ο ανθρωπομορφισμός των φυσικών στοιχείων, όπου η φύση συμμετέχει στις χαρές και τις λύπες τους, ο γλυκασμός του θανάτου και ο σεβασμός που δείχνουν απέναντι στα άρματα. Τα στοιχεία αυτά απαντούν στα περισσότερα κλέφτικα τραγούδια, ενώ συχνά ιδιαίτερο ρόλο έχουν και τα πουλιά, ειδικά στις εισαγωγές των τραγουδιών.

Η αξία και η σημασία του δημοτικού τραγουδιού γενικότερα, και του κλέφτικου τραγουδιού ειδικότερα είναι εμφανής στην επίδραση που άσκησε στους νεοέλληνες ποιητές, ιδιαίτερα μετά τον Σολωμό, ο οποίος ασχολήθηκε με το δημοτικό τραγούδι και το αξιοποίησε δημιουργικά στην ποίησή του. **Ο Ρήγας Φεραίος επηρεάστηκε από το κλέφτικο τραγούδι γι' αυτό και στην ποίησή του εξέφρασε τον ενθουσιασμό του για τον αγώνα σύμφωνα με τα πρότυπα και το πνεύμα του κλέφτικου τραγουδιού.** Στον «Θούριο» και στον «Ύμνο Πατριωτικό» υπάρχουν στοιχεία που παραπέμπουν στο κλέφτικο τραγούδι, όπως η φλόγα της ψυχής των κλεφτών, το μίσος για τους Τούρκους αλλά και η ελπίδα για απελευθέρωση. Τα κλέφτικα τραγούδια αποτελούν πηγή πληροφόρησης για τη ζωή των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, όπου ο αναλφαβητισμός και διάφορες άλλες δυσκολίες δεν τους επέτρεψαν να μας κληροδοτήσουν γραπτές μαρτυρίες.

Το πνεύμα του κλέφτικου τραγουδιού

Το κύριο χαρακτηριστικό των κλέφτικων τραγουδιών είναι η στάση των ανθρώπων που εξυμνούνται απέναντι στη ζωή. Οι ήρωές του δεν φοβούνται το θάνατο, μάλιστα τον προτιμούν από μια σκλαβωμένη και ατιμωτική ζωή. Η ελευθερία και η ελεύθερη ψυχή παρουσιάζεται ως το κυριότερο αγαθό. Γι' αυτήν αγωνίζονται, αρνούμενοι να τους εξουσιάζουν άλλοι.

Τα κλέφτικα τραγούδια αποτελούν το νεότερο είδος των δημοτικών τραγουδιών. Οι κλέφτες και οι αρματολοί είναι τα κεντρικά πρόσωπά τους. Ήταν τα παλικάρια εκείνα που αργότερα αποτέλεσαν τον πυρήνα του στρατού της επανάστασης. Έτσι τα τραγούδια αυτά υμνούν τη ζωή ή θρηνούν για τον θάνατό τους. Ανήκουν στα

δημοτικά τραγούδια αλλά δεν είναι αφηγηματικά. Έτσι ενώ στον πυρήνα τους βρίσκεται κάποιο πραγματικό γεγονός, το λυρικό στοιχείο είναι έντονο. Η έκφραση χαρακτηρίζεται από αφηρημένες έννοιες. Επίσης χρησιμοποιείται συχνά και ο διάλογος. Δεν τα χόρευαν, όμως διαθέτουν πλούσια μελωδία.

Ονόματα γνωστά στα κλέφτικα τραγούδια είναι του Δήμου, του Κίτσου, του Κατσαντώνη, των Κολοκοτρωναίων, του Βλαχοθανάση, του Ζαχαρία, του Μπουλουβάλα, του Κώστα...

ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

«Των Κολοκοτρωναίων»

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά, κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
λάμπουν και τ' αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
που 'χουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλλες,
τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια,
οπού δεν καταδέχονται την γη να την πατήσουν.

Καβάλα τρώνε το ψωμί, καβάλα πολεμάνε,
καβάλα πάν' στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,
καβάλα παίρν' αντίδερο απ' του παππά το χέρι.

Φλουριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλουριά ρίχνουν στους άγιους,
και στον αφέντη τον Χριστό τις ασημένιες πάλλες.

«Χριστέ μας, 'βλόγα τα σπαθιά, 'βλόγα μας και τα χέρια».

Κι ο Θοδωράκης μίλησε, κι ο Θοδωράκης λέει:

«Τούτ' οι χαρές που κάνουμε σε λύπη θα μας βγάλουν.
Απόψ' είδα στον ύπνο μου, στην υπνοφαντασιά μου,
θολό ποτάμι πέρναγα και πέρα δεν εβγήκα.
Ελάτε να σκορπίσουμε, μπουλούκια να γενούμε.
Σύρε, Γιώργο μ', στον τόπο σου, Νικήτα, στο Λοντάρι,
εγώ πάω στην Καρύταινα, πάω στους εδικούς μου,
ν' αφήσω την διαθήκη μου και τις παραγγελιές μου,
'τι θα περάσω θάλασσα, στην Ζάκυνθο θα πάω».

Το συγκεκριμένο τραγούδι αναφέρεται στους αγώνες του 1806, όταν ορισμένοι κλέφτες, ύστερα από σθεναρή αντίσταση στα σχέδια των Τούρκων να τους εξοντώσουν, αναγκάστηκαν να διασκορπιστούν. Τότε ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης κατέφυγε στη Ζάκυνθο, όπου υπηρέτησε στον αγγλικό στρατό. Στο τραγούδι τα σπαθιά των Κολοκοτρωναίων παρουσιάζονται να λάμπουν έτσι όπως λάμπουν τα χιόνια στα βουνά και ο ήλιος στα λαγκάδια. Λάμπουν επίσης τα κουμπιά και τα στολίδια τους. Η περηφάνια των Κολοκοτρωναίων είναι τόση, που δεν καταδέχονται να πατήσουν την γη, και έτσι καβάλα τρώνε, πολεμάνε, και πάνε στην εκκλησιά. Ρίχνουν φλουριά στην Παναγιά και στους Αγίους. Στο Χριστό ρίχνουν ασημένιες πάλες και τον παρακαλούν να τους ευλογήσει. Ο Κολοκοτρώνης μιλάει στους κλέφτες και τους λέει το κακό όνειρο που είδε. Είδε θολό ποτάμι που δεν μπορούσε να το περάσει και ανησύχησε. Τους πρότεινε να διασκορπιστούν και να πάει ο καθένας στον τόπο του. Ο ίδιος θα πηγαίνει στην Ζάκυνθο. Στο τραγούδι αυτό εκφράζεται ο θαυμασμός των απλών ανθρώπων για την οικογένεια τον Κολοκοτρωναίων. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης και η οικογένειά του φαντάζουν δυνατοί, περήφανοι, μεγαλοπρεπείς και ανδρείοι. Η λεβεντιά του ήρωα συνδυάζεται με την θρησκευτικότητά του, ο πλούτος με την οξυδέρκεια και την ευσέβεια.

« Της νύχτας οι αρματολοί»

Της νύχτας οι αρματολοί και της αυγής οι κλέφτες
ολονυχτίς κουρσεύανε και τες αυγές κοιμώνται,
Κοιμώνται στα δασά κλαριά και στους παχιούς τους ίσκιους.
Είχαν αρνιά και ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα,
μα είχαν κι ένα γλυκό κρασί, που πίν' ν τα παλικάρια.
Κι ένας τον άλλο έλεγαν, κι ένας τον άλλον λέει:
«Καλά τρώμε και πίνουμε και λιανοτραγουδάμε,
δεν κάνουμε κι ένα καλό, καλό για την ψυχή μας;
-ο κόσμος φκιάνουν εκκλησιές, φκιάνουν και μοναστήρια.

Να πάμε να φυλάξουμε στις Τρίχας το γεφύρι
που θα περάσει ο βόιβοντας με τους αλυσωμένους
να κόψουμε τους άλυσους να βγουν οι σκλαβωμένοι,
να βγει της χήρας το παιδί, π' άλλο παιδί δεν έχει,
π' αυτή το 'χει μονάκριβο στον κόσμο ξακουσμένο.

Το τραγούδι αναφέρεται στην ζωή των κλεφτών και αρματολών. Όλη την νύχτα κουρσεύανε και το πρωί κοιμόντουσαν κάτω από τα δέντρα και τους ίσκιους. Τρώγανε ψητά αρνιά και πίνανε γλυκό κρασί. Συζητάνε και λένε ότι καλά τρώνε και πίνουν, όμως πρέπει να κάνουν και κανένα καλό για την ψυχή τους. Ο κόσμος φτιάχνει εκκλησίες, όμως αυτοί θα φυλάξουν το γεφύρι της τρίχας, από όπου θα περάσει ο βόιβοντας με τους αιχμαλώτους. Αυτοί θα κόψουν τις αλυσίδες και θα ελευθερώσουν τους αιχμαλώτους, ανάμεσά τους και το παιδί της χήρας που είναι μονάκριβο.

Στο τραγούδι παρατηρείται η αλλαγή συνείδησης των κλεφτών ως προς τους σκοπούς και στόχους της δράσης τους. Έτσι αρχικά οι κλέφτες επέλεγαν την ελεύθερη ζωή στο βουνό για να αποφύγουν την καταπίεση των Τούρκων στον κάμπο. Οι ενέργειές τους δεν είχαν ούτε εθνικό ούτε κοινωνικό χαρακτήρα. Στη συνέχεια όμως γεννήθηκε η επιθυμία να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους στον κάμπο, απελευθερώνοντάς τους από τους στρατιώτες. Το καλό που θέλουν να κάνουν είναι μια ενέργεια αλληλεγγύης προς τους αιχμαλώτους και τις χήρες.

«Ένας αϊτός περήφανος»

Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης
από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του,
δεν πάει τα κατώμερα να καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους,
εμάργωσαν τα νύχια του κι επέσαν τα φτερά του.
Κι αγνάντιο βγήκε κι έκατσε, σ' ένα ψηλό λιθάρι,
και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέει:
«Ήλιε, για δε βαρείς κι εδώ σ' τούτη την αποσκιούρα,
να λιώσουνε τα κρούσταλλα, να λιώσουνε τα χιόνια,
να γίνει μια άνοιξη καλή, να γίνει καλοκαίρι,
να ζεσταθούν τα νύχια μου, να γιάνουν τα φτερά μου,
να 'ρθούνε τ' άλλα τα πουλιά και τ' άλλα μου τ' αδέρφια».

Το παραπάνω δημοτικό τραγούδι ανήκει —σύμφωνα με το μεγάλο λαογράφο Ν.Γ. Πολίτη, από τη συλλογή του οποίου προέρχεται— στα κλέφτικα, και μάλιστα στα αλληγορικά. Στο τραγούδι ο περήφανος και λεβέντης αϊτός ταυτίζεται με το γενναίο

κλέφτη της περιόδου της τουρκοκρατίας, που επιμένει να συνεχίζει τον αγώνα του ακόμα και μέσα στις αντίξοες καιρικές συνθήκες του χειμώνα.

Στο συγκεκριμένο τραγούδι, ο περήφανος και λεβέντης αϊτός ταυτίζεται με το γενναίο κλέφτη της περιόδου της Τουρκοκρατίας, που επιμένει να συνεχίζει τον αγώνα του στις αντίξοες συνθήκες του βουνού και της βαρυχειμωνιάς. Μέσω της αλληγορικής περιγραφής της στάσης αυτής του κλέφτη, που από περηφάνια και αξιοπρέπεια δεν εγκαταλείπει τον αγώνα, παρουσιάζεται η αντίληψη για τον ηρωισμό και την αυτοθυσία των κλεφτών, όπως αυτή πέρασε στην συνείδηση του λαού και έγινε αντικείμενο θαυμασμού. Θεματικά, το κείμενο επεκτείνεται στη ζωή των κλεφτών και των αρματολών, αλλά και στο ρόλο της φύσης που συμπαραστέκεται στον αγώνα τους.

ΠΗΓΕΣ

- Μαρίνα Χ. Ιστορικά και Κλέφτικα Τραγούδια
- Ν. ΠολίτηΤα κλέφτικα τραγούδια
- Π. Ροδάκη Κλέφτες και Αρματολοί
- Δ. Δαμιανού, Μ. Δ. Μιραζέρη, Μ. Παπαχριστοφόρου, Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα 2: Οι Νεότεροι Χρόνοι, Λαϊκή Φιλολογία, τόμ. Γ, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Ε. Καψωμένος, Δημοτικό Τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση, Εκδ. Πατάκης, Αθήνα 1996.
- Κείμενα Νεοελληνικής λογοτεχνίας α λυκείου
- Ανάλυση Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Βολονάκη
- Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική !! Ενσωμάτωση

- Παρουσίαση με θέμα: "Η Ελληνική Παραδοσιακή Μουσική

- Τραγούδια λεβεντιάς και λευτεριάς. Το Κλέφτικο τραγούδι και το νεοελληνικό κράτος